

№ 18 (323)
Май 2010 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

- **Асоба ў краязнаўстве:
Дарафей Чорны –** стар. 2
- **Турыстычная песня:
«Спеў» Багушэвіча –** стар. 3
- **Суседзі: пакінутая
«сталіца» –** стар. 7

На тым тыдні...

● **Прэзентацыя і перадача ў дар** Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі шматтомнага выдання першакрыніцаў «Acta Nuntiaturae polonae» ад Пасольства Рэспублікі Польшча ў Рэспубліцы Беларусь прайшла **29 красавіка**. Выданне змяшчае дакументы пастаяннага прадстаўніцтва Ватыкана ў Рэчы Паспалітай XVI–XVIII стст., а таксама перыяду існавання II Рэчы Паспалітай. У мерапрыемстве бралі ўдзел дырэктар Польскага Інстытута ў Мінску Пётр Казакевіч, адзін з сааўтараў выдання, прафесар, член Польскай акадэміі навук Тэрэза Хінчэўска-Генель, галоўны навуковы супрацоўнік Інстытута гісторыі НАН Беларусі, доктар гістарычных навук Георгій Галенчанка. Выданне закранае гісторыю краіны і грамадскага жыцця, маюцца захапляльныя апісанні архітэктуры, прыроды і звычайу.

● **6 мая** ў Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь адкрылася юбілейная выстаўка «**Вялікай Перамозе – 65 гадоў**», на якой прадстаўлены жывапіс, графіка, скульптура. Ініцыятарамі правядзення сталі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь і Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь.

● **7 мая** ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча была прадстаўленая **мастацка-дакументальная выстаўка «Ажаница – не журыцца»**, прымеркаваная да 95-годдзя надрукавання вершаванай казкі Максіма Багдановіча «Мушка-зелянушка і камарык – насаты тварык» (упершыню апублікаваная ў газеце «Наша Ніва» 7 мая 1915 года). Матыў казкі – няўдалая жаніцьба камара – узяты паэтам з народных песень. Выстаўка працуе да 30 чэрвеня.

● **8 мая** ў старой частцы сталіцы **пачаў працу Музей гісторыі горада Мінска**, які размясціўся ў будынках, што з'яўляюцца помнікамі архітэктуры і занесеныя ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцяў Рэспублікі Беларусь. Ён уключае 10 залаў, фондасховішча і службовыя памяшканні. Пачатак працы музея звязаны з адкрыццём экспазіцыі твораў Героя Беларусі, народнага мастака Беларусі, ганаровага грамадзяніна Мінска Міхаса Савіцкага.

З часам у музеі адкрываюцца сталыя экспазіцыі, прысвечаныя мінуўшчыне Мінска, частка залаў будзе аддадзена пад часовыя выстаўкі, на якіх будуць дэманстравацца творы мастакоў і калекцыі гараджан.

● **8 мая** ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адбылася **выстаўка «Водбліскі ваеннай славы» (еўрапейская зброя і вайсковае абмундзіраванне XIX – першай паловы XX стст.)**. Выстаўка адлюстроўвае развіццё вайсковай справы з часу напалеонаўскіх войнаў і да канца Другой сусветнай вайны. Тут прадстаўлена каля 100 адзінак халоднай зброі і 60 адзінак агнястрэльнай, рарытэтных ўзоры вайсковага абмундзіравання і рыштунку (з больш як 2300 адзінак зброі, што захоўваецца ў фондах музея). Большая частка прадметаў экспануецца ўпершыню. Пад час адкрыцця выстаўкі прайшлі прэзентацыі памятнай манеты Нацыянальнага банка Рэспублікі Беларусь «65 год Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне» і даведачна-метадычнага дапаможніка «Сучасная кароткалінейная халодная зброя і канструкцыйна падобныя да яе вырабы». Пад час мерапрыемства дачка вядомага дзяржаўнага дзеяча нашай краіны Сяргея Прытыцкага перадала ў дар музею 2 паляўнічыя карабіны замежнай вытворчасці, якія належалі яе бацьку.

На адкрыцці выстаўкі прысутнічаў і выступіў старшыня Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь Сяргей Сідорскі.

Мастаку
Валенцію Ваньковічу –
210 гадоў

Аўтапартрэт мастака
і ягоны дом-музей

Фота Наталі КУПРЭВІЧ

Зорныя загадкі старажытнай Полацкай абсерваторыі

Мінулае пакінула шмат загадак.

Вось і Полацкая абсерваторыя паднесла нам сваю загадку зусім нечакана. Пачынаючы з 2005 года даследчыкі-валанцёры з ліку навучэнцаў і педагогаў Цэнтра пазашкольнай працы штогод праводзяць пошукава-даследчыя экспедыцыі працягласцю ад 1 да 7 дзён. За гэты час пройдзены не адзін дзесяткі кіламетраў, агледжаныя дзесяткі каменных групаў і сотні асобных валуноў. Спачатку побач з абсерваторыяй быў заўважаны адзін даволі незвычайны, відавочна, апрацаваны прамавугольны камень з некалькімі даўгаватымі паглыбленнямі на гранях. Затым нечакана для сябе мы сталі адкрываць усё новыя і новыя арыгінальныя камяні і каменныя выкладкі, таксама, відавочна, рукатворнага паходжання. Пад час пошукаў выяўленыя 14 камянёў з даўгаватымі паглыбленнямі, 4 камяні, арыентаваныя па баках свету, 12 каменных выкладак,

у тым ліку дзве вельмі буйныя, працягласцю больш за кіламетр. Аб некаторых сваіх знаходках мы ўжо распавядалі на старонках «Краязнаўчай газеты» (№№ 2–4 за 2008 г.), аб новых яшчэ аб'язкова раскажам.

У гэтым жа артыкуле мы прадставім на суд чытачоў нашае самае нечаканае і неверагоднае адкрыццё, звязанае з Полацкім Стоунхенджам, і сцісла распавядзем гісторыю, якая пачалася яшчэ ў 2006 годзе. Адночы мы разглядалі геаграфічную карту, разважалі аб выпадковасці-невыпадковасці размяшчэння на берагах Полацка-Ушацкіх азёраў вельмі арыгінальных і даволі шматлікіх мегалітычных аб'ектаў і раптам заўважылі, што абрысы заходняй часткі возера Янова, дзе большасць з іх згрупавалася асабліва шчыльна, нагадваюць нагу чалавека.

(Заканчэнне на стар. 4)

Музей – у спадчыну нашчадкаў

Сёлета Клецкая цэнтральная раённая бібліятэка актывізавала працу па зборы матэрыялаў аб знакамітых людзях раёна. І першым з гэтай катэгорыі славуных людзей мы назвалі Дарафея Максімавіча Чорнага (23.09.1924 – 21.08.1997), бо менавіта ён стаіць ля вытокаў краязнаўства Клецчыны.

Я ведала яго асабіста. Ён быў настаўнікам, а я вучаніцай. Пранікнёныя, уважлівыя цёмныя вочы, сціплы, памяркоўны, разважлівы. А ў руках заўсёды ўказка, каб у любы момант звярнуцца да карты свету. Ён добра ведаў геаграфію краінаў, але найбольш любіў і ведаў гісторыю роднай Клецчыны.

У Клецку Дарафей Максімавіч Чорны нарадзіўся, вырас і пражыў тут усё жыццё (акрамя гадоў, калі быў на вайне). Ён змагаўся з фашыстамі на іх зямлі ў Германіі, біў японскіх мілітарыстаў на Усходзе. Неаднойчы быў паранены, кантужаны, але зноў і зноў станавіўся ў баявы шэраг. Паказваў праявы неверагоднай смеласці. За баявыя заслугі быў узнагароджаны ордэнам Славы III ступені, медалямі «За адвагу», «За ўзяцце Кёнігсберга», «За перамогу над Германіяй», «За перамогу над Японіяй» і іншымі.

Пасля дэмабілізацыі Дарафей Максімавіч праходзіць «загартуюку сталлю» – працуе разам з бацькам у кузню, а па вечарах бярэцца за кнігі і сшыткі. У 1956 годзе завочна скончыў геалага-геаграфічны факультэт Белдзяржуніверсітэта і да 1979 года працаваў настаўнікам геаграфіі, астраноміі і малявання.

Дарафей Максімавіч быў цудоўным настаўнікам і дапытлівым краязнаўцам. Гісторыю і геаграфію роднага краю ён вывучаў не толькі па кнігах – хадзіў з дзецьмі ў паходы, ездзіў на экскурсіі, у пошукавыя экспедыцыі,

з якіх настаўнік і яго вучні заўсёды вярталіся з цікавымі знаходкамі. Напрыклад, у вёсцы Капланавічы Клецкага раёна знайшлі ў тарфяніку самае старажытнае ва ўсёй Усходняй Еўропе драўлянае рала (зараз яно захоўваецца ў Нацыянальным гістарычным музеі ў Мінску).

Д.М. Чорны разам з вучнямі клецкай школы і археолагамі Інстытута гісторыі АН БССР удзельнічаў у раскопках старажытных гарадзішчаў Клецчыны. Колькі новых фактаў адкрыў ён для нашчадкаў! Аб усім, што знайшоў, аб чым даведаўся, напісаў чатыры кніжкі: «Горят костры походныя» (1965), «Краязнаўчая работа ў школе» (1978), «Познай Родину, воспитай себя» (1983) і «Клецк» (1991).

Умелымі рукамі Дарафея Максімавіча было змайстраванае паходнае кастровае прыстасаванне, якое часопіс «Турист СССР» рэкамендаваў для выкарыстання ўсім турыстам краіны. Атрыманы і патэнт за вынаходніцтва.

Але галоўнай справай жыцця Д.М. Чорнага стаў створаны ім Клецкі гісторыка-этнаграфічны музей. 29 кастрычніка 1961 года была адкрытая экспазіцыя школьнага музея, якая налічвала звыш 1000 экспанатаў. Колькасць іх расла і не магла змясціцца ў школьным музеі, таму ў Д.М. Чорнага з'явілася думка аб будынку для раённага музея. І ён быў пабудаваны з актыўным удзелам настаўніка і яго вучняў. Клецкі гісторыка-этнаграфічны музей адкрыў свае дзверы 1 верасня 1979 года. У ім налічвалася больш за 3000 экспанатаў, многія з іх унікальныя. Д.М. Чорны стаў першым дырэктарам.

Вельмі каштоўным здабыткам для ўсіх нас стала спадчына гэтага самаадданнага збіральніка, краязнаўцы і настаўніка.

**А. ЛЯШКЕВІЧ,
бібліятэкар Клецкай ЦБС**

Волянскі строй

Многія вёскі нашага раёна багатыя на збіральнікаў і захавальнікаў фальклорнай спадчыны. Лёсавызначальным для калектыву культработнікаў в. Вулька аказаўся год стварэння аграгарадка. Тут быў рэканструяваны дом культуры. Будынак непараўнальна змяніўся, а ўстанова набыла статус Цэнтра культуры і народнай творчасці. Вяскоўцы актыўна падтрымалі ідэю аднаўлення народнай творчасці, падарылі цэнтру ткацкія станкі і дапаможныя прылады. Абласное ўпраўленне культуры забяспечыла выдатным сучасным швейным абсталяваннем, што дазволіла выконваць нацыянальныя мастацкія вырабы на высокім тэхналагічным узроўні.

Кросны і машыны ажылі ў здольных руках. Эстэтычнае задавальненне выклікае ткацтва Ніны Александрэўны Стасюк, прадзенне Надзеі Васільеўны Дуньчык, вышыванне Марыі Рыгораўны Яраховіч. Майстрыхі вядуць і адпаведныя гурткі для дзяцей, якія захопленыя наведваюць школьніцы Воля і Алеся Васілюк, Даша Гелец, Каця Мелюх, Аксана Яворская, Лера Стрэчань, дзве Яны – Вагданец і Герасімчук. Спрабуюць вышываць і хлопчыкі – Стас Корчык і Андрэй Вагданец. Асаблівай папулярнасцю карыстаюцца заняткі ў Ніны Кандратаўны Васіленкі. Яна вучыць дзяцей ствараць мастацкае адзенне, спачатку спрабуючы пашыць яго для лялек.

Намаганні мясцовых майстроў і настаўнікаў не прайшлі незаўважанымі. Яны былі ўганараваныя спецыяльнай прэміяй Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь дзеячам культуры і мастацтва 2009 года за збор, адраджэнне і захаванне рэгіянальнага фальклору, за далучэнне маладога пакалення да нацыянальнай традыцыйнай культуры.

Дырэктар Цэнтра культуры і народнай творчасці Вольга Фёдараўна Мелюх лічыць, што да такога поспеху калектыву ішоў больш як 20 гадоў, калі было створанае аматарскае аб'яднанне «Жывіца»:

– Мы захоплены і мэтанакіравана збіраем нацыянальную спадчыну нашага краю. Пашчасціла знайсці аднадумцаў, выдатных носьбітаў фальклору. Памяць пра тых, хто закончыў зямны шлях, жыве ў песнях і абрадах, якія ў свой час запісалі і выконваем. Заўсёды ўдзячныя за ўдзел і парады і жадаем доўгага веку старажылам. Пра сямейны дуэт Шпакоўскіх – Ніну Сямёнаўну і Васіля Васільевіча – Беларускае тэле-

Вольга Мелюх з дачкой

бачанне зняло відэафільм «З песняй па жыцці», гаспадыня ж таксама выдатная ткачыца. Яны прымалі ўдзел у перадачы на БТ у Мінску, дзе наш калектыв паказваў вясельны абрад, выпечку караваі і дзясочнік. Шмат твораў выконвалі самадзейныя спявачкі Вольга Пракопаўна Салуйчык, Ганна Антонаўна Калешка, Агаф'я Карпаўна Вагданец. Перанятыя ад старажылаў спрадвечныя культурныя каштоўнасці і летась дапамаглі «Жывіцы» пацвердзіць званне народнага калектыву. Паказвалі абрад «Папрадхуі» – гэта дзённыя жаночыя заняткі. А наогул у рэпертуары калектыву мае больш за сто самабытных песняў і гадавы цыкл народных абрадаў.

У Палацы Рэспублікі ў Мінску, дзе праходзіла цырымонія ўзнагароджання, дэманстравалася выстаўка твораў сёлетніх дыпламантаў. Увагу ўдзельнікаў урачыстасці прыцягнулі нацыянальныя сцэнічныя касцюмы і вырабы ткацтва, выкананыя майстрыхамі Вулькі. Стэнд быў аформлены з удзелам супрацоўнікаў метадычнага цэнтра аддзела культуры райвыканкама.

Сваё захопленне працай залатых рук нашых землякоў выказалі многія гледачы, у ліку якіх міністр культуры Павел Латушка, дэпутат парламента Ларыса Вершалавіч, святары сталічных храмаў. Падзячныя словы Мітрапаліта Мінскага і Слуцкага Філарэта, Патрыяршага Экзарха ўсяе Беларусі, прагучалі сапраўдным дабрашласеннем на новыя дасягненні ў творчасці.

**Таццяна КАНАПАЦКАЯ
Фота аўтара**

Артысты народнага аматарскага аб'яднання «Жывіца» з Філарэтам

Ф.СП-1

Міністэрства сувязі Рэспублікі Беларусь

АБАНЕМЕНТ на газету **63320**

(індэкс выдання)

Краязнаўчая газета

Колькасць камплектаў

на 200_ год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды

(паштовы індэкс) (адрас)

Каму

(прозвішча, ініцыялы)

ДАСТАВАЧНАЯ

КАРТКА

на газету

63320

(індэкс выдання)

Краязнаўчая газета

Кошт	падпіскі	_____руб.	Колькасць камплектаў
	пераад-расоўкі	_____руб.	

на 200_ год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды

(паштовы індэкс) (адрас)

Каму

(прозвішча, ініцыялы)

Падпіска на «Краязнаўчую газету» – з любога месяца

Індывідуальная падпіска

Індэкс **63320**

1 месяц 4 500 руб.
3 месяцы 13 650 руб.
6 месяцаў 27 300 руб.

Ведамасная падпіска

Індэкс **633202**

1 месяц 4 725 руб.
3 месяцы 14 175 руб.
6 месяцаў 28 350 руб.

Першая беларуская турыстычная песня

Францішку Багушэвічу Бог даў усё – і талент матэматыка, і юрыста-праўніка, і літаратара. Надзяліў яго і назіральнасцю. Яшчэ будучы гімназістам, у 1856 годзе ён прынёс у Віленскі музей старажытнасцяў некалькі каштоўных рэчаў. Сярод іх – старажытны славянскі гадальнік, крыж з славянскім надпісам, знойдзены ім у Ашмянскім павеце, ядро з Вількаміршчыны, тры старыя медныя манеты. Акрамя ахвяраваных музеяю, пэўна, у яго кушлянскім зборы былі і іншыя цікавыя рэчы. На працягу жыцця ён ахвяраваў розныя старажытнасці і іншым музеям, сярод якіх польскі музей у Швейцарыі (заснаваны ў 1869 годзе) і Нацыянальны музей у Кракаве.

З юнацкіх гадоў Францішак Багушэвіч любіў падарожжы, з якіх і прывозіў розныя каштоўныя рэчы. Акрамя таго, пад час сваіх вандровак ён збіраў і запісваў паданні і легенды, прымаўкі, звычай і абрады. Напрыклад, па яго меркаванні, Жупранская пушча раней называлася Зубранскай – ад слова «зубр». Вандруючы па родным краі, ён спазнаваў наваколле, побыт народа, яго культуру. Да гэтага ён заклаў і іншых. У 1897 годзе, ужо ў сталым узросце, ён здзейсніў воднае падарожжа па Віліі і Нёмане. З той вандроўкі захавалася фота. Тады ж Багушэвіч прыняў удзел у конкурсе на лепшую турыстычную песню і перамог у ім. Гэты верш (дарэчы, паэт назваў яго «Спеў») не страціў надзённасці і актуальнасці і сёння. Гэта вельмі бадзёрая, амаль маршавая, заклікальная песня. У яе тэкст ён уклаў сваё разуменне, што такое турызм, краязнаўства, і што яны даюць чалавеку, чым карысныя для яго. Нагадайма:

*Прэч бутэлькі, люлькі, карты!
Марна траціць час не варта.
Хай жывыя рушаць з кіем
Усвяты паход!*

*Нас не край далёкі кліча
Вывучаць чужы нам звычай,
Нас чакае ў нашым краі
Родны наш народ.*

*Трэба ведаць наша поле,
Блізкіх нам братаў нядолю,
Што работай, кроўю, потам
Кормяць усіх нас.*

*Панясём жа пад іх стрэхі
Промень і святла, і ўцехі,
І настане час світаньня –
Абуджэння час!*

*Знаць Чачота ўсе павінны,
І пра Зана дабрачыннасць,
Пра Касцюшку і Манюшку,
І пра песняроў.*

*Рукі ім падаўшы, знаю,
Зробім болей мы для краю,
Чымся ў бойках разам стойка
Праліваўшы кроў.*

*Хай жа ўсе, усе, хто можа,
Возьмуць свой кіёк дарожны,
Ў край айчынны час ісці нам
Вывучаць свой люд.*

*Сонцу нашаму свяціцца,
Піць нам са сваіх крыніцаў, –
Вымятаем дружна з краю
Мы замежны бруд!*

**Уладзімір СОДАЛЬ,
пісьменнік**

Прапануюць стараверы

Гомельскі Свята-Ільінскі прыход Рускай Праваслаўнай Стараверскай Царквы (РПСЦ) Беларыніцкай іерархіі – адно з нямногіх месцаў у Беларусі, дзе сёння можна набыць унікальныя кнігі па гісторыі Царкоўнага Расколу. Апошняе паступленне – зборнік духоўнай спадчыны стараверскіх апагетаў другой паловы XVII стагоддзя «Пустозерские узники – свидетели Истины». Кніга ўбачыла свет у 2009 годзе ў Расіі пад агульнай рэдакцыяй стараверскага епіскапа Данскога і Каўказскага Зосімы.

У зборніку змешчаныя як шырока вядомыя творы духоўнага лідэра старавераў пратапопа Авакума (у прыватнасці, яго «Житие...»), так і мала вядомая шырокаму колу чытачоў духоўная спадчына свяшчэннапакутнікаў святара Лазара, дыякана Феадора і інака Епіфанія. Усе гэтыя аўтары былі вязнямі ў запальным астросе Пустазерск, які стаў буйным цэнтрам па распаўсюджванні антыніканаўскай літаратуры.

Наклад выдання – 5 тысячаў асобнікаў. Тут жа, у Свята-Ільінскім храме, можна набыць і чарговы зборнік духоўнай паэзіі гомельскага паэта, актыўнага прыхаджаніна згаданага прыхода Уладзіміра Шаронава – «Забыть о суете земной». Кніга выдадзена ў Гомелі сёлета. Гэта – лірычныя разважанні аўтара аб Веры і Любові. Наклад зборніка невялікі – усяго 200 асобнікаў. Мастацкае афармленне зрабіла маладая гомельская мастачка Юлія Кажуханова.

**Мікалай ШУКАНАЎ,
краязнаўца, супрацоўнік жлобінскай
райгазеты «Новы дзень»**

Звыш 40 гадоў творча і плённа працуе аддзел краязнаўства Гомельскай абласной бібліятэкі імя У.І. Леніна.

Яшчэ на пачатку 1990-х гадоў у бібліятэцы была распрацаваная рэгіянальная праграма «Жывая памяць Гомельшчыны», якая стала штуршком да адраджэння і актывізацыі краязнаўчай працы і карпаратыўнага супрацоўніцтва ў захаванні культурна-гістарычнай спадчыны рэгіёну. Вынікам гэтай праграмы – стварэнне электронных інфармацыйных рэсурсаў і базаў дадзеных.

Рэгіянальная праграма «Культурна-гістарычнае развіццё Палесся» прадоўжыла працу па краязнаўстве, і ў тым ліку па літаратурным. Намі створаныя віртуальныя музеі, прысвечаныя пісьменнікам-землякам. Гэта не проста музеі, а поўнатэкставыя базы дадзеных, дзе змешчаныя матэрыялы аб жыцці і творчасці пісьменнікаў – Андрэя Макаёнка, Івана Мележа, Івана Шамякіна, Барыса Сачанкі, Івана Навуменкі. Карыстальнікі інтэрнэту змогуць пазнаёміцца з імі на бібліятэчным партале вобласці. У планах стварэнне літаратурнага музея пісьменнікаў-землякоў.

Дарэчы, сваіх наведнікаў чакае першая музейная экспазіцыя «Слова роднага майстар», прымеркаваная да 85-гадовага юбілею Івана Навуменкі – пісьменніка з вялікай творчай і наву-

Слова роднага майстар

ковай спадчынай. Ён аўтар шматлікіх кніг, манаграфіяў, лаўрэат дзяржаўных прэміяў.

А пачыналася ўсё на Палессі, у невялікім мястэчку Васілевічы Рэчыцкага раёна, дзе ён нарадзіўся 16 лютага 1925 года ў сям'і чыгуначніка. Лёс час ад часу падкідваў яму выпрабаванні: у семнаццацігадовым узросце быў адным з арганізатараў камсамольскага падполля ў родных Васілевічах, давялося быць і разведчыкам дэсантнай групы, байцом партызанскай групы імя Панамарэнкі, вызваляў Васілевічы, прайшоў франтавымі дарогамі да Усходняй Прусіі і Сілезіі.

Пасля дэмабілізацыі паступіў на філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, дзе пасля заканчэння аспірантуры ўзначальваў кафедру беларускай літаратуры. А да таго папрацаваў і карэспандэнтам абласной газеты «Вальшавік Палесся» ў Мазыры, і рэспубліканскай газеты «Звязда».

Звыш пяцідзiesiąці гадоў жыцця І. Навуменка прысвяціў літаратурнай творчасці. За гэты час ён узбагаціў айчыннае пісьменства мужнымі і гераічнымі характарамі

сваіх персанажаў. Як сцвярджае У. Каваленка, празаічныя творы І. Навуменкі цесна звязаны не толькі з агульнымі тэндэнцыямі развіцця нацыянальнай літаратуры, актуальнымі праблемамі жыцця нашага сучасніка, але і з тым заповітным, што пастаянна жывіць пісьменніцкі талент, з'яўляецца неад'емнай часцінкай душы.

Мы вельмі ўдзячныя сыну пісьменніка Паўлу Іванавічу, які адгукнуўся на нашу просьбу і перадаў матэрыялы з асабістага архіва, фотаздымкі, апошнія рукапісы, што цяпер ўжо сталі музейнымі экспанатамі.

У нашым музеі знайшлі сваё месца асабістыя рэчы пісьменніка – капялюш, паліто, папка для дакументаў, гадзіннік, уручаны на юбілейнай сесіі Акадэміі навук, дыплом лаўрэата прэміі НАН Беларусі, пасведчанне віцэ-прэзідэнта АН БССР і іншыя.

Іван Навуменка быў актыўным грамадскім і дзяржаўным дзеячам: пяць гадоў узначальваў Вярхоўны Савет БССР, быў удзельнікам 25-й сесіі Генеральнай Асамблеі ААН. Аб гэтым таксама апавядаюць музейныя экспанаты.

Адным з экспанатаў і своеасаблівай хронікай бібліятэчнага жыцця стаў альбом, дзе змешчаныя водгукі знакамітых людзей, якія ў свой час наведвалі бібліятэку. Тут пакінулі свае запісы Іван Мележ і Алесь Махнач, Браніслаў Спрыччан і Алесь Петрашкевіч, Ніл Гілевіч і Рыгор Барадулін ды многія іншыя. Пад час чытацкай канферэнцыі, што адбылася ў бібліятэцы ў далёкім 1963 годзе, І. Навуменка таксама пакінуў у гэтым альбоме свой водгук, свае ўражанні аб сустрэчы з чытачамі: «Гомельская абласная бібліятэка мне вельмі спадабалася. Будынак – палац. Адчуванне прасторы, прыўзнятасці выклікае сама абстаноўка. Спадбалася канферэнцыя чытачоў, арганізаваная бібліятэкай. Выступалі чытачы вельмі кваліфікавана, зацікаўлена. Калектыў бібліятэкі, як гэта відаць ва ўсім, робіць вялікую работу па прапагандзе кнігі. Пісьменнік І.Я. Навуменка. 01.08.1963 г.»

Музейная экспазіцыя змяшчае і матэрыялы, што маюць дачыненне да радзімы пісьменніка, пра тое, як землякі шануюць свайго знакамітага пісьменніка і навукоўцу, выданні міжнародных навуковых чытанняў, фотаздымкі.

...Гомельская зямля назаўсёды захавала памяць пра свайго вялікага сына.

**Аддзел краязнаўства
Гомельскай абласной
бібліятэкі імя У.І. Леніна**

Зорныя загадкі старажытнай Полацкай абсерваторыі

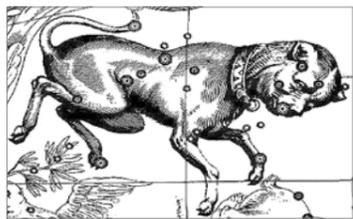
(Заканчэнне. Пачатак на стар.1)

Затым убачылі, што і абрысы ўсяго возера падобныя на постаць чалавека: адна нага – выцягнутая, другая сагнутая ў калене, лёгкая вызначаюцца галава, плечы, рука, стан, і гэты «чалавек» шмат у чым падобны да нябеснага паляўнічага Арыёна ў тым выглядзе, у якім ён звычайна адлюстроўваецца на старадаўніх зорных картах. Яго адметнымі асаблівасцямі з'яўляюцца менавіта сагнутая ў калене і выцягнутая ўперад нага, паднятая на ўзроўні плечаў рукі, Пояс з трох зорак і Меч каля правай нагі. Для параўнання мы прыводзім два малюнкi – сузор'я і карту воз. Янова. Трохі пазней высветлілася, што і суседнія з ім азёры Гомель і Павульскае таксама супадаюць з малюнкамі на зорнай карце, і ўсе разам яны адпавядаюць сузор'ям Вялікага Сабакі, Арыёна і Цяльца.

Разгледзім гэтыя супадзенні падрабязней. Возера Гомель сапраўды нагадвае сабаку – лёгкая вызначаюцца вялікая галава, пярэднія і заднія лапы, хвост, а возера Павульскае падобна да пярэдняй часткі буйной жывёліны, напрыклад, Быка або Кая – добра бачныя галава, пярэднія ногі, спіна. На зорных картах Вялікі і Малы Сабакі заўсёды суправаджаюць нябеснага паляўнічага Арыёна і маюцца ззаду яго, а сам Арыён адлюстроўваецца ў момант бітвы з Быком (Цяльцом), які знаходзіцца прама перад ім, прычым, Цялец ў старажытнасці заўсёды адлюстроў-

валі менавіта паловай яго постаці.

Параўнальны аналіз зорнай і геаграфічнай карты дае нам яшчэ адзін, не менш фантастычны,

Сузор'е Сабакі

аргумент: малюнкi азёраў і сузор'яў, а таксама іх узамнае размяшчэнне не проста супадаюць, а супадаюць неверагодна дакладна!

Для таго, каб пераканацца ў сапраўднасці гэтага, на дзвюх картах мы правялі прамыя лініі,

Сузор'е Цяльца

якія злучаюць два крайнія аб'екты. На зорнай карце гэта самыя яркія зоркі: вока Вялікага Сабакі – Сірыус і вока Цяльца – Альдэбаран. Як бачна, гэтая лінія прайшла зусім побач з трыма зоркамі Пояса Арыёна. На геаграфічнай карце мы таксама злучылі галаву Сабакі і галавой Быка і пераканаліся, што і тут прамая лінія праходзіць вельмі блізка ад стана (пояса) Чалавека. Простае вымярэнне паказвае, што ў абодвух выпадках Пояс знаходзіцца якраз пасярэдзіне паміж дзвюма крайнімі кропкамі гэтых ліній! Уражвае супадзенне трох кардынальных кропак на картах розных прыродных аб'ектаў – зоркі на небе і азёры на зямлі. Злучанасць азёраў са старажытнымі мегалітычнымі аб'ектамі і не меней старажытнымі зорнымі картамі выразна высвечвае шэраг вельмі сур'ёзных

высноваў і дастаткова рэвалюцыйных ідэяў.

Гэтак пачатку мы таксама вырашылі, што гэта выглядае за надта непраўдападобна. Потым пазнаёміліся з канцэпцыяй Р. Б'ювэла, які даказаў поўнае супадзенне вобласці ніжняга Егіпта з вызначаным участкам зорнага неба, зрабіў сапраўдную рэвалюцыю ў навуковых колах, калі вызначыў, што тры Вялікія піраміды дакладна паўтараюць на зямлі размяшчэнне трох зорак у поясе Арыёна, і пераканаўча паказаў, што старажытныя егіпцяне былі вельмі спрактыкаванымі астраномамі, а іх рэлігійныя вераванні значна глыбейшыя і таямнічэйшыя, чым звычайна лічаць.

Даведаліся мы таксама і аб іншых, не менш рэвалюцыйных гіпотэзах, якія спрабуюць растлумачыць паходжанне мегалітычных помнікаў і незразумелае прызначэнне многіх з іх. Напрыклад, Э. фон Дэнкен пераканаўча адстойвае ідэю, выказаную ў 1973 годзе В.І. Цюрын-Авінскім адносна Стоунхенджа ў Англіі, аб тым, што мегалітычныя помнікі пабудавалі прышэльцы з іншых галактык, якія зазірнулі да нас у эпоху неаліту. Ёсць таксама меркаванне аб тым, што мегалітычныя аб'екты, шырока распаўсюджаныя на планеце, прызначаны для перадачы нашчадкам вельмі старажытнай карціны свету, атрыманай каля 16–12 тысяч гадоў таму ў спадчыну ад апошніх прадстаўнікоў папярэдняй цывілізацыі Атлантыды.

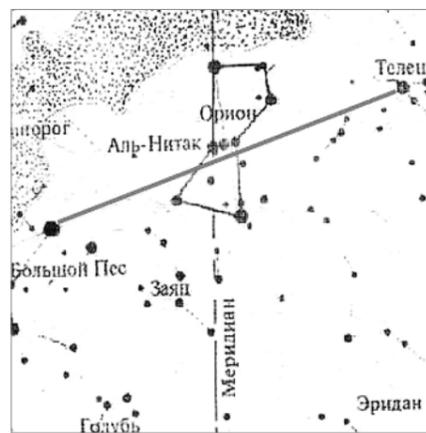
Зробленыя намі знаходкі і высновы, на нашу думку, таксама пераканаўчыя, таму, нягледзячы на скептычнае стаўленне да іх навукоўцаў, якім мы ў 2006 годзе паспрабавалі распавесці аб заўважаных супадзеннях, вырашылі не здавацца, працягнуць пошукі дадатковых аргументаў. У экспедыцыях 2007–2009 гадоў былі зробленыя яшчэ больш дзіўныя і пераканаўчыя знаходкі, і мы ўбачылі, што на берагах Полацка-Ушацкіх азёраў сапраўды размешча-

ны цэлы комплекс унікальных мегалітычных аб'ектаў, у які ўваходзяць не толькі апрацаваныя і арыентаваныя камяні, каменныя выкладкі, але і азёры. Канчаткова высветлілася, што нашыя далёкія продкі нейкім чынам таксама заўважылі зорна-зямныя супадзенні арганізацыі свайго, вельмі арыгінальнага і шырокага па тэрыторыі, мегалітычнага комплексу.

Нашая ўпэўненасць узмацнілася, калі даведаліся, што ў свеце знойдзена ўжо некалькі азёраў і заліваў, абрысы якіх супа-

вельмі спадзяемся, што старажытныя помнікі не пацярпяць у выніку сваёй нечаканай вядомасці. Безумоўна, трывога за іх лёс таксама ўтрымлівала нас ад публікацыі, але нарэшце мы зразумелі – немагчыма пазбегнуць таго, што наканавана! А паколькі мегалітам хутчэй за ўсё было наканавана аднойчы быць знойдзенымі, даследаванымі і расшыфраванымі, а нам – іх знайсці і патрапіць з імі у самую гушчу падзеяў і наступстваў, з гэтым звязаных, то тут нічога не зробіш.

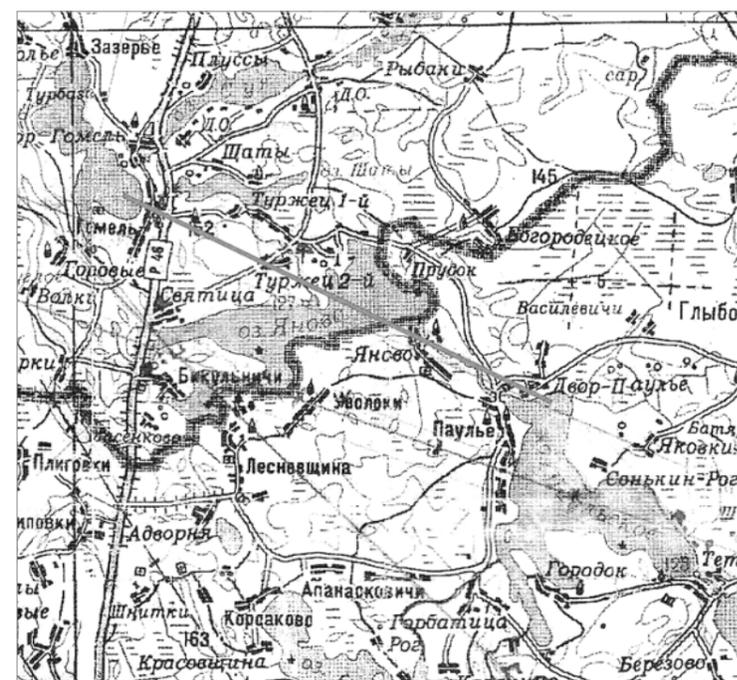
Можа, і сапраўды будаўнікоў полацкіх мегалітаў натхняла і ўзрушвала да подзвігаў жаданне папрацаваць для сваіх нашчадкаў?! І калі гэта сапраўды так, калі мегалітычныя пабудовы ўзводзіліся не толькі для іх уласных календарных або рэлігійных патрэбаў, але мелася на ўвазе яшчэ і таямнічая функцыя перадачы Ведаў, то нашыя беларускія мегаліты маюць такія ж падставы быць часткай гэтага своеасаблівага паслання продкаў, як і любыя іншыя. У гэ-

Карта Сузор'я

тым выпадку асабліва дзівіць, захапляе і натхняе вера нашых продкаў у тое, што іх вельмі далёкія нашчадкі калі-небудзь усё ж такі здолеюць знайсці і разгадаць незвычайнае мегалітычнае пасланне. Відаць, яны былі ўпэўненыя ў нашай здольнасці зрабіць гэта.

Ніна САВІТНЮК,
кіраўнік гуртка
«Юныя даследчыкі»
Наваполацкага ЦПП

Карта Полацка-Ушацкіх азёраў

Сузор'е Арыёна

«І душы мацярэі нас могуць чараваці...»

Радавод Максіма Багдановіча па лініі маці

(Працяг. Пачатак ў № 16)

Дзед і прадзед

Трэці сын Стэфана і жонкі Апалоніі Ян нарадзіўся ў засценку Мякоты і быў ахрышчаны 15 ліпеня 1786 г. у Возерскай уніяцкай царкве парохам (кіраўнік парафіі. – «КГ») Янам Сасіноўскім, кумаі былі Міхал, сын Паўла Мякоты, і Тэафілія Крывіцкая. Заўважым, што менавіта Ян з'яўляецца прадзедам Максіма Багдановіча. Прыгадаем, што Езеры (Возера) і засценак Мякоты знаходзяцца побач, па розныя бакі тракту Мінск–Слуцк.

Ян таксама абраў шлях уніяцкага святара. Паводле візіты (інспекцыйнага агляду. – «КГ») уніяцкіх храмаў Мінскай губерні за 1819 г. у Сямёнавіцкай уніяцкай царкве адміністратарам служыў Мацей Мякота, які скончыў Сержаньскую грэка-каталіцкую семінарыю 7 ліпеня 1810 г. са ступенню каплана. Апошнія чатыры гады, як адзначаецца ў тым жа дакуменце, працаваў у Сямёнавіцкай плябаніі. Нягледзячы на другое імя і памылку ў прозвішчы, гэта, мабыць, Ян, сын Стэфана, толькі, верагодна, гэта яго другое імя, бо мець два імені было шырока распаўсюджана ва уніяцкіх і каталіцкіх сем'ях. Тут жа пазначаная яго жонка Праксэда Багдановіца, якой 29 гадоў, сын Атаназі – 5 гадоў, дачка Канстанцыя – 4 гады, а таксама згадваецца брат Аляксандр – 25 гадоў.

Паводле спіса Сямёнавіцкай уніяцкай царквы за 1827 г. Ян Мякота ў гэты час служыў там капланам разам са сваім бра-

там вікарыем Андрэем. У шлюбе з жонкай Праксэдай Багдановіцай, акрамя вышэй згаданых, яны мелі яшчэ дзяцей: трох дачок – Катарыну (1817 г. нараджэння), Марыяну (1820 г. нараджэння), Караліну (1822 г. нараджэння) і сына Стэфана (1821 г. нараджэння). Апошні быў ахрышчаны 5 мая

1821 г. у Сямёнавіцкай парафіяльнай царкве, адміністратарам якой на той час ужо працаваў яго бацька Ян. Як бачым, два гэтыя дакументы за 1819 і 1827 гг. у пэўных момантах супярэчаць адзін аднаму. Гэта імя святара – Мацей-Ян, і згаданы ў 1819 г. брат Аляксандр (мае ўжо 31 год), які не сустракаецца не толькі ў спісе 1827 г., але і ў іншых справах, якія датычацца роду. Паводле спіса уніяцкіх святароў, пададзенага мінскаму губернатару, у 1834 г. Аляксандр мае ўжо 43 гады. У гэтым жа дакуменце гаворыцца, што Ян пасля пасвячэння ў святары берасцейскім біскупам Іаафатам Булгакам у 1810 г. працаваў парохам Даўгініцкай уніяцкай царквы. Дзякам пры гэтай царкве быў Марцін, сын Якава Мякоты. І самая цікавая звестка аб тым, што Афанасі, сын Іаана Мякоты, мае ўжо 21 год (павінна быць 20) і знаходзіцца ў Слуцкім вучылішчы.

Дзед Максіма Атаназі быў ахрышчаны 3 мая 1814 г. у Даўгініцкай уніяцкай царкве, што побач з Уздой, адміністратарам Цялякаўскай уніяцкай царквы Тодарам Дашкевічам. За кумоў пры гэтай урачыстай падзеі былі Б. Мяршэўскі, дэпутат губернскай мінскай, пан Геранім Адынец, пісарэвіч (сын пісара) смаленскі, пан Станіслаў Езерскі, маршалак шляхты Слуцкага павята з Крысцінай Адынец, пісарэвічавай смаленскай, пан Ігнаці Сулістроўскі, асэсар з пані Камілай Чарноцкай, падкаморынай Слуцкай, Ян Стацэвіч, рэгент слуцкі, з пані Юліяй Неслухоўскай, паручнікавай. Менавіта аб гэтым звестчыў метрычны экстракт на гербавай паперы, выдадзены па вуснай прось-

бе пароха Сямёнавіцкай царквы Яна Мякоты ў 1819 г.

Адзначым, што ўсе гэтыя храмы знаходзіліся ў былым Ігуменскім павеце, дзе пазней, прайшоўшы складаны жыццёвы шлях, працаваў Атаназі, сын Яна, ці, як яго называлі, Апанас, Афанасі Іванавіч. На жаль, захавалася мала звестак аб жыцці і дзейнасці Апанаса Іванавіча Мякоты. Як вядома, ён удзельнічаў у Крымскай вайне 1853–1856 гг. У сярэдзіне 1860-х гадоў узяў другі шлюб з Таццянай Восіпаўнай Малевіч, якая мела 17 гадоў і таксама паходзіла са святарскай сям'і. З 1867 па 1876 г. у іх нарадзілася пяцёра дзяцей: чатыры дачкі – Стэфанія (нарадзілася ў 1867 г.), Марыя – маці Максіма Багдановіча (1869 г.), Аляксандра (1874 г.), Ганна (1876 г.) і сын Янка, паводле ўспамінаў Гразновай – Міша (1875 г.). Пахаваны Апанас Іванавіч Мякота на старых гарадскіх могілках у г. Чэрвені.

Марыя

Да апошняга часу заставаўся невядомымі дакладныя даты нараджэння Марыі ды іншых дзяцей Апанаса і Таццяны Мякотаў. Бясспрэчна, не толькі гэтыя моманты біяграфіі Марыі Мякоты застаюцца нявысветленымі. Усё гэта звязана, найперш, з адсутнасцю канкрэтных дакументаў. На вялікі жаль, праведзеныя намі архіўныя пошукі хроснай метрыкі М. Мякоты не далі жаданага выніку. Фонды Ігуменскай Раства Багародзіцы царквы, таксама як і павятовага благачыння (дзе мусілі быць копіі), не захаваліся. Вельмі шкада, але тое самае можна канстатаваць і адносна архіва Мінскай саборнай царквы, дзе хрысцілі Максіма Багдановіча. Нам вельмі папанцавала знайсці сярод фаліантаў архіва Мінскай казёнай палаты вельмі цікавы дакумент, дзе пазначаныя даты нараджэння альбо хросту ўсіх чатырох дачок Таццяны Мякоты: Стэфаніі – 28 сакавіка 1867 г., Марыі – маці Максіма – 22 лютага 1869 г., Аляксандры – 6 кастрычніка 1874 г., Ганны – 29 лістапада 1876 г.

Паводле дакументаў Мінскага губернскага праўлення, пасля ўдзелу ў Крымскай вайне 1853–1856 гг. Апанас Іванавіч меў званне

губернскага сакратара, быў узнагароджаны медалём у памяць гэтай вайны, а таксама атрымаў пажыццёвае дваранства. Тыя ж крыніцы сведчаць, што ён працаваў на пасадзе наглядчыка шпітальнага ўездным горадзе Ігумене з 18 снежня 1873 г. і атрымліваў 25 рублёў у месяц, чаго, зразумела, было недастаткова для ўтрымання сям'і. Таму Мякоты, не маючы іншых сродкаў для існавання, жылі даволі бедна. Яшчэ больш ускладніла іх матэрыяльнае становішча хвароба Апанаса Іванавіча, які неўзабаве памёр на пачатку 1878 г.

Як сведчаць «Спісы ўдоваў-пенсіянерак грамадзянскіх чыноў Мінскай губерні» ад 5 лютага 1885 г., якія захаваліся ў фондзе Мінскай казёнай палаты, удава губернскага сакратара, наглядчыка ігуменскага гарадскога шпітальна Таццяна разам з чатырма дачкамі атрымлівала 21 руб. 45 кап. у месяц, пачынаючы з 1880 па 1884 г. І менавіта там пасля імёнаў дзяўчынак стаялі даты іх нараджэння або хросту.

У сувязі з гэтым не падпадае пад сумненне магчымасць першай сустрэчы з

Адамам Ягоравічам яшчэ ў 1882 г. у Ігумене альбо ў Парэцкай школе. Як вядома, А.Я. Багдановіч толькі ў 1882 г. скончыў Нясвіжскую семінарыю.

Такім чынам, нам падаецца, што дадзеныя даследаванні і ўвядзенне ў архіўны ўжытак новых архіўных дакументаў пашыраюць веды пра радавод маці выдатнага паэта Максіма Багдановіча. Як бачым, гэты старажытнабеларускі шляхецкі род мае вельмі глыбокія карані на нашай зямлі і, можна меркаваць, што радавая і генетычная памяць захоўвалася і перадавалася з пакалення ў пакаленне ў сем'ях Марыі Апанасовы і яе сына Максіма Багдановіча...

Напрыканцы хацелася адзначыць, што дадзены радавод, безумоўна, не канчатковы, таму, бясспрэчна, патрэбныя далейшыя пошукі ў гэтым накірунку. Адначасова варта даследаваць і асобныя жаночыя лініі, у прыватнасці, Асьмакоў, Мякотаў, Юневічаў.

Зміцер ЯЦКЕВІЧ
(Паводле кнігі аўтара «Радавод Максіма Багдановіча» і зборніка «Я хацеў бы спаткацца з Вамі...»)

№ п/п	По какому предписанию или пенсионному листу назначен пенсия.	ЗВАНІЕ, ЧІНЪ, ІМЯ, ОТЧЕСТВО И ФАМИЛИЯ ПЕНСИОНЕРА.	Когда и за какими № выданъ расчетный листъ.				
			За 1879 г.	За 1880 г.	За 1881 г.	За 1882 г.	За 1883 г.
183	1875 г.	Мочалова, Мисарія Івановна					
20	1884 г.	Моркелова, Анна Івановна					
1845	1876 г.	Мочалова, Мисарія Івановна					
1846	1876 г.	Мочалова, Мисарія Івановна					
25	1876 г.	Мочалова, Мисарія Івановна					

Спіс сям'і ўдавы – пенсіянеркі Таццяны Мякоты з датамі нараджэння яе дачок

Я ўжо расказвала чытачам «Краязнаўчай газеты» пра мой родны Бабруйск. Працягваючы тэму, хачу распавесці пра тэмтэйшых яўрэяў, іх гісторыю і культуру, бо менавіта гэты беларускі горад найбольш звязаны з яўрэямі ды іх мінуўшчынай.

Пачну з таго, што першая вядомая згадка пра яўрэяў Бабруйска ёсць у паведамленнях брэст-літоўскага купца ад 1583 года. У 1655 годзе пад час вайны Рэчы Паспалітай з Маскоўскай дзяржавай горад быў узяты войскам гетмана запарожскага Івана Залатарэнкі. Яўрэі Бабруйска, не паспеўшы збегчы, перажылі катаванні, а большасць з іх загінула. Аднак да сярэдзіны XVIII стагоддзя ў горадзе зноў мірна існавала значная яўрэйская суполка. Ды яшчэ як існавала! Да канца XIX стагоддзя іх колькасць павялічылася да 20 тысячаў чалавек, што складала большасць гарадскога насельніцтва. Акрамя таго, 50 тысячаў яўрэяў жылі ў вёсках Бабруйскага павета.

Росквіт жа яўрэйскага жыцця ў Бабруйску прыпаў на канец XIX – пачатак XX стагоддзя. Тады горад ужо лічыўся цэнтрам палітычнага жыцця беларускага яўрэйства. Асноўнымі гаспадарчымі заняткамі яўрэяў былі выраб вопраткі і гандаль прадуктамі сельскай гаспадаркі.

...28 чэрвеня 1941 года Бабруйск акупавалі германскія войскі. Нямногім яўрэям удалося эвакуавацца. Для рэшты акупанты ў горадзе стварылі гета. З часам тут пачалі дзейнічаць падпольныя антыфашысцкія групы. У лістападзе-снежні 1941 года каля 20 тысячаў яўрэяў былі расстраляныя падраздзяленнем айнцагруппан «Б» (спецыяльныя групы ў складзе службы бяспекі і паліцыі бяспекі Трэцяга рэйха, якія ажыццяўлялі масавыя забойствы яўрэяў, цыганаў, а таксама ваеннапалонных і непажаданых жыхароў на акупаваных нацыстамі тэрыторыях) непадалёк ад вёскі Слабодка і на яўрэйскіх могілках.

Каб даведацца пра тыя часы падрабязней, я распытала сваю бабулю. І вось што яна расказала:

– У гады вайны ў Бабруйску немцы стваралі яўрэйскія гета, дзе многія паміралі ад голаду, холаду і хва-

менавіта з яе дапамогаю захоўваліся і развіваліся ў наступных пакаленнях традыцыі народа. На пачатку XX стагоддзя з’явіліся новыя тыпы яўрэйскіх навучальных устаноў, формы і накірункі. На прыкладзе Баб-

матыкі старажытнаяўрэйскай мовы і часткова Кнігі Невіім (Прарокаў). Найвышэйшай прыступкай хедэра з’яўлялася пятая «рука», пасля якой найбольш здольныя працягвалі навучанне ў ешыве. Большасць абмяжоў-

лу – «узорны» хедэр падняў узровень патрабаванняў, прад’яўленых да яўрэйскіх навучальных устаноў наогул. Адзіным заспакаеннем для прыхільнікаў старога хедэра было тое, што спачатку новы хедэр у горадзе быў усяго адзін.

Аднак да 1912 года колькасць новых хедэраў істотна ўзрасла: на 45 звычайных прыходзілася 16 «узорных». Ва ўсіх выкладалася старажытнаяўрэйская мова, у старэйшых адзьяленнях дзеці вольна чыталі, пісалі і адказвалі на іўрыце.

Асабліва сцю бабруйскага новага павеву была наяўнасць сярод навучэнцаў хедэраў дзяўчынак. У 1911 годзе іх колькасць сягала 20% ад агульнага ліку вучняў, а ўсяго ў горадзе ў той час было ўжо 10 хедэраў з сумесным навучаннем.

Развіццё новых формаў хедэрнай адукацыі ў Бабруйску праходзіла больш інтэнсіўна, чым нават у Менску або Гомелі. У найбольшай ступені гэта тлумачылася эканамічным развіццём Бабруйска, у якім актыўны ўдзел прымалі яўрэі. Новыя хедэры Бабруйска былі прыкладам для іншых гарадоў, сюды прыязджалі меламеры і настаўнікі для азнаямлення з пастаноўкай навучання. Па прыкладзе Бабруйска хедэры з’явіліся ў Магілёве, Рагачове, Парычах, Асіповічах ды іншых гарадах Беларусі.

З усяго гэтага вынікае, што горад адыграў вялікую ролю ў развіцці яўрэйскай адукацыі, ды і наогул у гісторыі яўрэяў, як і яны ў развіцці Бабруйска, у тым ліку і эканамічным.

Пакінутая «сталіца» яўрэяў

робаў. Немцы люта ненавідзелі яўрэяў. З-за гэтага масава нішчылі іх, здэкаваліся, праводзілі жорсткія допыты. Па ўсім горадзе віселі ўлёткі, што за дапамогу і садзейнічанне яўрэям пагражае смерць. У 1943 годзе ў раёне Бабруйска размяшчаўся транзітны лагер для яўрэяў Польшчы. А пасля вайны яўрэі зноў сяліліся ў Бабруйску.

У 1947 годзе ў горадзе была зарэгістраваная яўрэйская рэлігійная суполка, якой выдзелілі разбураны будынак, дзе была адноўленая сінагога. У 1948 годзе сінагога па распараджэнні ўладаў была закрытая, а будынак перададзены Дзяржаўнаму архіву Бабруйскай вобласці. У выніку не засталася ніводнай сінагогі.

З канца 1980-х гадоў у Бабруйску рабіліся спробы адраджэння яўрэйскага культурнага жыцця. У кастрычніку 1988-га адкрыўся клуб яўрэйскай культуры імя Мендэля Мохер Сфарымы. Паводле перапісу 1989 года яўрэйскае насельніцтва горада складала 10 468 чалавек (каля 5% усяго насельніцтва).

Але мяне зацікавіла і яшчэ адно пытанне, якое задала маёй дасведчанай бабулі Галі (у яе шмат сяброў і знаёмых сярод яўрэяў):

– *Бабуля, а як яўрэі ставіліся да навучання і што рабілі, каб стаць адукаванымі?*

– Вядома, што яўрэі заўсёды надавалі вялікую ўвагу адукацыі дзяцей, бо

жыццё з хедэра – самай распаўсюджанай яўрэйскай навучальнай установы.

Выкладчыкі (меламеры) не вылучаліся глыбокімі ведамі, іх праца не патрабавала сур’ёзнай падрыхтоўкі, і кожны яўрэй, які адвучыўся ў хедэры і мог разбірацца малітвы і Пяцікніжа, лічыў сябе выкладчыкам, асабліва калі ніякім іншым рамяством не валодаў. Да таго ж, для адкрыцця хедэра не патрабавалася адмысловых умоваў. Памяшканне для навучання – жылы пакой сям’і меламера, абсталяванне – стол і ўслоны вакол яго. Навучальнай праграмы не было.

Паводле перапісу 1879 года ў горадзе жыло 20 759 яўрэяў, што складала 60,5% ад агульнай колькасці жыхароў. Школьнікаў было 2 491, меламераў – блізу 120–130 чалавек, якія дзяліліся на групы або, як казалі тады, «рукі». Меламер першай «рукі» вучыў толькі азбуцы і механічнаму чытанню. Гэты працэс доўжыўся год. Меламер другой «рукі» пачынаў знаёміць вучняў з тэкстамі Торы і каментарамі Рашы. Гэты курс доўжыўся два гады. Меламер трэцяй і чацвёртай «рукі» лічыўся адмыслоўцам па вывучэнні Талмуда, гра-

вала сваю адукацыю гэтымі пяццю класамі, якія лічыліся абавязковымі для ўсіх хлопчыкаў.

Такая сістэма хедэрнага навучання, якая склалася ў Бабруйску, стварыла спецыялізацыю. Той, хто лічыўся адмыслоўцам выкладання першай «рукі», не меў права вучыць дзяцей у трэцім і чацвёртым класах. Найважнейшай праблемай для меламера было папаўненне хедэра. Для таго, каб палегчыць працэс збірання вучняў і спарадкаваць канкурэнцыю, бабруйскія меламеры аб’ядноўваліся ў саюзы з мэтай узаемнай падтрымкі.

Маладыя бабруйскія меламеры выязджалі папаўняць веды ў галіне яўрэйскай літаратуры і гісторыі, вывучалі метадыку выкладання старажытнаяўрэйскай мовы па новым, «натуральным» метадамі, сутнасць якога заключалася не ў механічным завучванні тэксту малітваў, як практыкавалася ў традыцыйным хедэры, а ў вывучэнні «жывога» іўрыту.

У сакавіку 1900 года ў Бабруйску адкрыўся першы «ўзорны» хедэр. Усталяваліся новыя метады навучання. Напрыклад, граматы вывучалі па фанетычным прынцыпе, і гэтае новаўвядзенне дало бліскучыя вынікі – дзеці пачалі хутка чытаць і пісаць на іўрыце. Новаўвядзеннем стаў і дазвол прысутнічаць на ўроках бацькам, педагогам і ўсім, хто цікавіўся навучаннем. Акурат тое, што дзверы хедэра былі шырока адчыненыя для ўсіх ахвочых, і кожны мог убачыць высокі ўзровень выкладання маладых меламераў, дапамагло развешць недавер да новага хедэра.

Поспех абноўленага хедэра ў першыя гады яго існавання канчаткова прадеманстраваў пачатак новага этапу ў нацыянальнай яўрэйскай адукацыі. Старым бабруйскім меламерам давялося прызнаць сваё паражэнне. Гэта было нялёгка, але змагацца з новым хедэрам ім аказалася не пад сі-

жыццё з хедэра – самай распаўсюджанай яўрэйскай навучальнай установы.

Выкладчыкі (меламеры) не вылучаліся глыбокімі ведамі, іх праца не патрабавала сур’ёзнай падрыхтоўкі, і кожны яўрэй, які адвучыўся ў хедэры і мог разбірацца малітвы і Пяцікніжа, лічыў сябе выкладчыкам, асабліва калі ніякім іншым рамяством не валодаў. Да таго ж, для адкрыцця хедэра не патрабавалася адмысловых умоваў. Памяшканне для навучання – жылы пакой сям’і меламера, абсталяванне – стол і ўслоны вакол яго. Навучальнай праграмы не было.

Паводле перапісу 1879 года ў горадзе жыло 20 759 яўрэяў, што складала 60,5% ад агульнай колькасці жыхароў. Школьнікаў было 2 491, меламераў – блізу 120–130 чалавек, якія дзяліліся на групы або, як казалі тады, «рукі». Меламер першай «рукі» вучыў толькі азбуцы і механічнаму чытанню. Гэты працэс доўжыўся год. Меламер другой «рукі» пачынаў знаёміць вучняў з тэкстамі Торы і каментарамі Рашы. Гэты курс доўжыўся два гады. Меламер трэцяй і чацвёртай «рукі» лічыўся адмыслоўцам па вывучэнні Талмуда, гра-

Сёння ў Бабруйску жыве не шмат яўрэяў. Але захаваліся яўрэйскія пабудовы, якія дагэтуль служаць людзям.

Кацярына ХУРСАНАВА, вучаніца СШ № 25 г. Мінска

На здымках: вучні школай, меламер, могілкі

Я ўжо расказвала чытачам «Краязнаўчай газеты» пра мой родны Бабруйск. Працягваючы тэму, хачу распавесці пра тэмтэйшых яўрэяў, іх гісторыю і культуру, бо менавіта гэты беларускі горад найбольш звязаны з яўрэямі ды іх мінуўшчынай.

Пачну з таго, што першая вядомая згадка пра яўрэяў Бабруйска ёсць у паведамленнях брэст-літоўскага купца ад 1583 года. У 1655 годзе пад час вайны Рэчы Паспалітай з Маскоўскай дзяржавай горад быў узяты войскам гетмана запарожскага Івана Залатарэнкі. Яўрэі Бабруйска, не паспеўшы збегчы, перажылі катаванні, а большасць з іх загінула. Аднак да сярэдзіны XVIII стагоддзя ў горадзе зноў мірна існавала значная яўрэйская суполка. Ды яшчэ як існавала! Да канца XIX стагоддзя іх колькасць павялічылася да 20 тысячаў чалавек, што складала большасць гарадскога насельніцтва. Акрамя таго, 50 тысячаў яўрэяў жылі ў вёсках Бабруйскага павета.

Росквіт жа яўрэйскага жыцця ў Бабруйску прыпаў на канец XIX – пачатак XX стагоддзя. Тады горад ужо лічыўся цэнтрам палітычнага жыцця беларускага яўрэйства. Асноўнымі гаспадарчымі заняткамі яўрэяў былі выраб вопраткі і гандаль прадуктамі сельскай гаспадаркі.

...28 чэрвеня 1941 года Бабруйск акупавалі германскія войскі. Нямногім яўрэям удалося эвакуавацца. Для рэшты акупанты ў горадзе стварылі гета. З часам тут пачалі дзейнічаць падпольныя антыфашысцкія групы. У лістападзе-снежні 1941 года каля 20 тысячаў яўрэяў былі расстраляныя падраздзяленнем айнцагруппан «Б» (спецыяльныя групы ў складзе службы бяспекі і паліцыі бяспекі Трэцяга рэйха, якія ажыццяўлялі масавыя забойствы яўрэяў, цыганаў, а таксама ваеннапалонных і непажаданых жыхароў на акупаваных нацыстамі тэрыторыях) непадалёк ад вёскі Слабодка і на яўрэйскіх могілках.

Каб даведацца пра тыя часы падрабязней, я распытала сваю бабулю. І вось што яна расказала:

– У гады вайны ў Бабруйску немцы стваралі яўрэйскія гета, дзе многія паміралі ад голаду, холаду і хва-

менавіта з яе дапамогаю захоўваліся і развіваліся ў наступных пакаленнях традыцыі народа. На пачатку XX стагоддзя з’явіліся новыя тыпы яўрэйскіх навучальных устаноў, формы і накірункі. На прыкладзе Баб-

матыкі старажытнаяўрэйскай мовы і часткова Кнігі Невіім (Прарокаў). Найвышэйшай прыступкай хедэра з’яўлялася пятая «рука», пасля якой найбольш здольныя працягвалі навучанне ў ешыве. Большасць абмяжоў-

лу – «узорны» хедэр падняў узровень патрабаванняў, прад’яўленых да яўрэйскіх навучальных устаноў наогул. Адзіным заспакаеннем для прыхільнікаў старога хедэра было тое, што спачатку новы хедэр у горадзе быў усяго адзін.

Аднак да 1912 года колькасць новых хедэраў істотна ўзрасла: на 45 звычайных прыходзілася 16 «узорных». Ва ўсіх выкладалася старажытнаяўрэйская мова, у старэйшых адзяленнях дзеці вольна чыталі, пісалі і адказвалі на іўрыце.

Асабліва сцю бабруйскага новага павеву была наяўнасць сярод навучэнцаў хедэраў дзяўчынак. У 1911 годзе іх колькасць сягала 20% ад агульнага ліку вучняў, а ўсяго ў горадзе ў той час было ўжо 10 хедэраў з сумесным навучаннем.

Развіццё новых формаў хедэрнай адукацыі ў Бабруйску праходзіла больш інтэнсіўна, чым нават у Менску або Гомелі. У найбольшай ступені гэта тлумачылася эканамічным развіццём Бабруйска, у якім актыўны ўдзел прымалі яўрэі. Новыя хедэры Бабруйска былі прыкладам для іншых гарадоў, сюды прыязджалі меламеры і настаўнікі для азнаямлення з пастаноўкай навучання. Па прыкладзе Бабруйска хедэры з’явіліся ў Магілёве, Рагачове, Парычах, Асіповічах ды іншых гарадах Беларусі.

З усяго гэтага вынікае, што горад адыграў вялікую ролю ў развіцці яўрэйскай адукацыі, ды і наогул у гісторыі яўрэяў, як і яны ў развіцці Бабруйска, у тым ліку і эканамічным.

Пакінутая «сталіца» яўрэяў

робаў. Немцы люта ненавідзелі яўрэяў. З-за гэтага масава нішчылі іх, здэкаваліся, праводзілі жорсткія допыты. Па ўсім горадзе віселі ўлёткі, што за дапамогу і садзейнічанне яўрэям пагражае смерць. У 1943 годзе ў раёне Бабруйска размяшчаўся транзітны лагер для яўрэяў Польшчы. А пасля вайны яўрэі зноў сяліліся ў Бабруйску.

У 1947 годзе ў горадзе была зарэгістраваная яўрэйская рэлігійная суполка, якой выдзелілі разбураны будынак, дзе была адноўленая сінагога. У 1948 годзе сінагога па распараджэнні ўладаў была закрытая, а будынак перададзены Дзяржаўнаму архіву Бабруйскай вобласці. У выніку не засталася ніводнай сінагогі.

З канца 1980-х гадоў у Бабруйску рабіліся спробы адраджэння яўрэйскага культурнага жыцця. У кастрычніку 1988-га адкрыўся клуб яўрэйскай культуры імя Мендэля Мохер Сфарымы. Паводле перапісу 1989 года яўрэйскае насельніцтва горада складала 10 468 чалавек (каля 5% усяго насельніцтва).

Але мяне зацікавіла і яшчэ адно пытанне, якое задала маёй дасведчанай бабулі Галі (у яе шмат сяброў і знаёмых сярод яўрэяў):

– *Бабуля, а як яўрэі ставіліся да навучання і што рабілі, каб стаць адукаванымі?*

– Вядома, што яўрэі заўсёды надавалі вялікую ўвагу адукацыі дзяцей, бо

жыццё з хедэра – самай распаўсюджанай яўрэйскай навучальнай установы.

Выкладчыкі (меламеры) не вылучаліся глыбокімі ведамі, іх праца не патрабавала сур’ёзнай падрыхтоўкі, і кожны яўрэй, які адвучыўся ў хедэры і мог разбірацца малітвы і Пяцікніжа, лічыў сябе выкладчыкам, асабліва калі ніякім іншым рамяством не валодаў. Да таго ж, для адкрыцця хедэра не патрабавалася адмысловых умоваў. Памяшканне для навучання – жылы пакой сям’і меламера, абсталяванне – стол і ўслоны вакол яго. Навучальнай праграмы не было.

Паводле перапісу 1879 года ў горадзе жыло 20 759 яўрэяў, што складала 60,5% ад агульнай колькасці жыхароў. Школьнікаў было 2 491, меламераў – блізу 120–130 чалавек, якія дзяліліся на групы або, як казалі тады, «рукі». Меламер першай «рукі» вучыў толькі азбуцы і механічнаму чытанню. Гэты працэс доўжыўся год. Меламер другой «рукі» пачынаў знаёміць вучняў з тэкстамі Торы і каментарамі Рашы. Гэты курс доўжыўся два гады. Меламер трэцяй і чацвёртай «рукі» лічыўся адмыслоўцам па вывучэнні Талмуда, гра-

вала сваю адукацыю гэтымі пяццю класамі, якія лічыліся абавязковымі для ўсіх хлопчыкаў.

Такая сістэма хедэрнага навучання, якая склалася ў Бабруйску, стварыла спецыялізацыю. Той, хто лічыўся адмыслоўцам выкладання першай «рукі», не меў права вучыць дзяцей у трэцім і чацвёртым класах. Найважнейшай праблемай для меламера было папаўненне хедэра. Для таго, каб палегчыць працэс збірання вучняў і спарадкаваць канкурэнцыю, бабруйскія меламеры аб’ядноўваліся ў саюзы з мэтай узаемнай падтрымкі.

Маладыя бабруйскія меламеры выязджалі папаўняць веды ў галіне яўрэйскай літаратуры і гісторыі, вывучалі метадыку выкладання старажытнаяўрэйскай мовы па новым, «натуральным» метадамі, сутнасць якога заключалася не ў механічным завучванні тэксту малітваў, як практыкавалася ў традыцыйным хедэры, а ў вывучэнні «жывога» іўрыту.

У сакавіку 1900 года ў Бабруйску адкрыўся першы «ўзорны» хедэр. Усталяваліся новыя метады навучання. Напрыклад, граматы вывучалі па фанетычным прынцыпе, і гэтае новаўвядзенне дало бліскучыя вынікі – дзеці пачалі хутка чытаць і пісаць на іўрыце. Новаўвядзеннем стаў і дазвол прысутнічаць на ўроках бацькам, педагогам і ўсім, хто цікавіўся навучаннем. Акурат тое, што дзверы хедэра былі шырока адчыненыя для ўсіх ахвочых, і кожны мог убачыць высокі ўзровень выкладання маладых меламераў, дапамагло развешць недавер да новага хедэра.

Поспех абноўленага хедэра ў першыя гады яго існавання канчаткова прадеманстраваў пачатак новага этапу ў нацыянальнай яўрэйскай адукацыі. Старым бабруйскім меламерам давалася прызнаць сваё паражэнне. Гэта было нялёгка, але змагацца з новым хедэрам ім аказалася не пад сі-

жыццё з хедэра – самай распаўсюджанай яўрэйскай навучальнай установы.

Выкладчыкі (меламеры) не вылучаліся глыбокімі ведамі, іх праца не патрабавала сур’ёзнай падрыхтоўкі, і кожны яўрэй, які адвучыўся ў хедэры і мог разбірацца малітвы і Пяцікніжа, лічыў сябе выкладчыкам, асабліва калі ніякім іншым рамяством не валодаў. Да таго ж, для адкрыцця хедэра не патрабавалася адмысловых умоваў. Памяшканне для навучання – жылы пакой сям’і меламера, абсталяванне – стол і ўслоны вакол яго. Навучальнай праграмы не было.

Паводле перапісу 1879 года ў горадзе жыло 20 759 яўрэяў, што складала 60,5% ад агульнай колькасці жыхароў. Школьнікаў было 2 491, меламераў – блізу 120–130 чалавек, якія дзяліліся на групы або, як казалі тады, «рукі». Меламер першай «рукі» вучыў толькі азбуцы і механічнаму чытанню. Гэты працэс доўжыўся год. Меламер другой «рукі» пачынаў знаёміць вучняў з тэкстамі Торы і каментарамі Рашы. Гэты курс доўжыўся два гады. Меламер трэцяй і чацвёртай «рукі» лічыўся адмыслоўцам па вывучэнні Талмуда, гра-

Сёння ў Бабруйску жыве не шмат яўрэяў. Але захаваліся яўрэйскія пабудовы, якія дагэтуль служаць людзям.

Кацярына ХУРСАНАВА, вучаніца СШ № 25 г. Мінска

На здымках: вучні школай, меламер, могілкі

У тэатры «Зніч»

Беларускі паэтычны тэатр аднаго акцёра «Зніч» запрашае **17 мая** ўвечары на монаспектакль «**Не праклінай, што я люблю**», створаны паводле вершаванага рамана Ніла Гілевіча «Родныя дзеці» – твора вельмі сучаснага і надзённага. Ягоныя героі ставяць сабе і жыццю няпростыя пытанні. На некаторыя давядзецца адказаць усім нам, родным дзецям беларускай зямлі. Выканаўца – Мікола Лявончык, музычнае суправаджэнне – Дар’і Неўмяржыцкай (цымбалы).

18 мая артыст Вячаслаў Шакаліда запрасіць удзень маленькіх глядачоў на лялечны монаспектакль «**Граф Глінскі-Папялінскі**» паводле аднайменнай казкі Артура Вольскага. Хто ён, той загадкавы граф, скульп узяўся і чым адметны? На гэтыя пытанні можна адказаць, калі паглядзець вяселую і адначасна павучальную гісторыю.

Увечары **19 мая** – монаспектакль «**Абранніца**». Яго сюжэт складзены з трох «Маленькіх трагедый» Аляксандра Пушкіна: «Моцарт і Сальеры», «Каменны госць» і «Скупы рыцар». Пад час дзеяння яны пераплятаюцца з урыўкамі трагедыі «Пір пад час чумы» і вершамі Пушкіна розных гадоў. Аўтар інсцэніроўкі і выканаўца – Галіна Дзягілева.

Яшчэ раз тэатр запрасіць маленькіх глядачоў удзень **20 мая** на монаспектакль «**Мой Маленькі прынец**», створаны паводле казачнай аповесці Антуана дэ Сэнт-Экзюперы і вершаў Беранжэ (пераклад Ніны Мацяш). Выканаўца Раіса Астразінава разам з глядачамі паспрабуе адказаць на пытанні: «Дзеля чаго свецяць зоркі? Ці не дзеля таго, каб рана ці позна кожны мог адшукаць сваю зорку?» У спектаклі гучыць музыка Яўгена Глебава з балета «Маленькі прынец» і Радзівона Глебава.

Дзіцячыя дзённыя пастаноўкі пачынаюцца а 15 гадзіне, вечаровыя – а 19-й, спектаклі адбываюцца ў тэатральнай зале культурнага цэнтру касцёла Св. Сымона і Св. Алены ў Мінску. Дадатковую інфармацыю можна атрымаць па тэлефоне ў Мінску (017) 331-75-53.

Выканкам грамадскага аб’яднання «Беларускі фонд культуры» выказвае сардэчныя спачуванні дырэктару Маладзечанскай фабрыкі мастацкіх вырабаў Беларускага фонду культуры Гуд Алене Леанідаўне і яе сям’і з нагоды смерці бацькі **Іванова Леаніда Кузьміча**.

Творчасць нашых чытачоў

Райскі кут

Не ведалі пра гэты рай
І песень продкі не складалі.
Ды прывяла ў гэты край
Людзей рака на срэбнай хвалі.
«На дзіва як прыгожа тут, –
Ад захаплення галавой хіталі: –
Нам не патрэбен іншы кут!»
Усе да берага прысталі.
Жывіце з Богам!
Добры пуць.
Хай матчынай калыскай

будуць хвалі.

Цяпер наш горад

Добрушам завуць.

А рэчку Іпуццю назвалі.

Дабрушчаначка

Каля Іпуці травы шаўковыя
Вецер лашчыць пшчотнай рукой.

Хмеляць водарам травы мядовыя,
Як сустрэнемся мы над ракой.
Удалеч рэчка бяжыць, не стамляецца.
Дабрушчанкамі тут называюцца
Усе дзяўчаты, што ў краі жывуць.

Прыпеў:

Дабрушчаначка яснавокая,
Як пабачыш, дык страціш спакой.
Ты і блізкая, ты і далёкая,
Хоць надзеяй мяне супакой.

Не спяшайся развітвацца з мараю,
Калі сэрца гаворыць без слоў.
Адплыве недавер яе з хмараю.
Калі сонейка вызірне зноў.
Усміхнецца табе русакосая,
Павянчае каханнем вас май.
Абрус сцелюць лугі сенакосныя
Ды гадуць палі каравай.

Таццяна СВІРЫДЗЕНКА,
г. Добруш

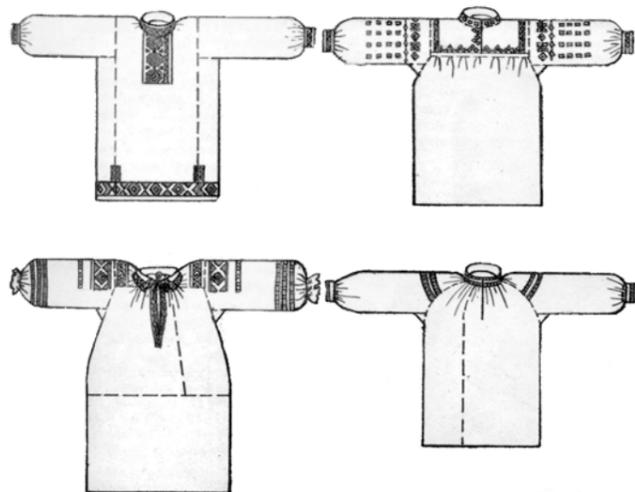
Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

КАШУЛЯ, сарочка, рубашка – мужчынская (верхняя і сподняя) і жаночая част-

ка народнага адзення. Яе насілі ў любым узросце, у будні і ў святы. Шылі з ільнянога саматканага, на-

цельнага, выбеленага палатна. Мужчыны насілі кашулі паверх нагавіцаў і падпярэвалі поясам. Жанчыны запраўлялі ў андарак (ці панёву), запіналі фартухом. Паводле крою вылучаюцца тры тыпы: тунікападобныя (найбольш старажытныя) – у згорнутым удвая палотнішчы на перагіне рабілася адтуліна (прарэз) для галавы; з прамымі плечавымі ўстаўкамі (самы пашыраны) – прарэзны і задняя палатыны стала злучаныя

Крой кашуль: тунікападобны (Гомельшчына), з гесткай (Міншчына), з прамымі плечавымі ўстаўкамі – прышытымі па ўтку (Міншчына) і па аснове (Брэстчына)

на плячах прамавугольнымі палікамі; з гесткай (пашырыліся з канца XIX ст. пад уплывам гарадскога касцюма) – палатыны злучаліся з дапамогаю какеткі. Традыцыйна мела прамы рукаў з манжэтай (каўнерцам), адкладны каўнер, прамы разрэз на грудзях, пад пахамі ўстаўныя цвіклі. Святочныя, асабліва жаночыя, кашулі аздаблялі (рукавы, каўнер, манішка) натыканнем, вышыўкай (часцей чырвонага і чорнага колеру; арнамент геаметрычны).

КВАРТА [ад лац. quarta (pars) чвэрць] – 1) адзінка вымярэння сыпкіх рэчываў і вадкасцяў у сістэме мераў Вялікага Княства Літоўскага. Раўнялася $\frac{1}{4}$ гарца (0,70577 літра); 2) металічная пасудзіна з ручкай для піцца (роўная прыблізна гэтай меры).

«**КВАРТАЛЬНІК ЛІТЭЎСКІ**» («**Kwartalnik Litewski**», «**Літоўскі штоквартальны часопіс**») – гісторыка-краязнаўчы і этнаграфічны папулярызатарскі часопіс. Выдаваўся на польскай мове ў Пецярбургу ў 1910–1911 гг. (усяго 6 т.) гісторыкам і публіцыстам Я. Обстам. Змяшчаў матэрыялы па гісторыі, краязнаўстве, матэ-

рыяльнай і духоўнай культуры беларускага, польскага, літоўскага, латышскага народаў, біяграфічныя звесткі. У часопісе надрукаваныя артыкулы: «Вясковыя песні з па-над Нёмана і Дзвіны» (рэдакцыйны, 1910, т. 1), у якім да нарыса пра гісторыю вывучэння беларускай народнай песні даюцца тэксты са збору А. Грыневіча «Беларускія песні з нотамі»; «Велікодныя песні на Міншчыне (валачобнікі)» Я. Булгака (1911, т. 5); «Некаторыя вераванні, прымхі і забавоны нашага люду, легенды і паданні» (1910, ч. 1–2, т. 2; 4) і «Даўнія лячэбныя сродкі» (1911, т. 5) В. Шукевіча; «Адно з неадкладнейшых заданняў польскай этнаграфіі на Літве» Л. Васілеўскага (1911, т. 6), дзе на прыкладзе польскай этнічнай групы разглядаюцца асаблівасці рассялення і размежавання этнічных групаў, што жылі на тэрыторыі Беларусі; здымкі беларускага народнага адзення Я. Булгака («Альбом народных тыпаў», 1910, т. 1). Сярод аўтараў – этнографы і фалькларысты З. Глогер і М. Федароўскі. У 1912–1913 гг. часопіс выдаваўся ў Вільні пад назвай «Litwa i Ruś» («Літва і Русь»).